

Bilim Tarihine Oksidental Bir Gözle Bakan Düşünür: Fuat Sezgin

The Philosopher Who Looks At The History Of Science With An Occidental Eye: Fuat Sezgin

Ayhan UYANIK*

Öz

Fuat Sezgin, İslâm medeniyet tarihine yaptığı çalışmalarla, önemli katkılarda bulunmuş, çok önemli bir fikir adamıdır. Yirminci yüzyıla kadar "yitik bir hazine" olan İslâm medeniyetini ve Müslümanların bilime katkılarını, titiz bir çalışmayla ortaya çıkararak bir kâşiftir. Ömrünü tarihin tozlu arşivlerinde "bize" ait değerleri bulmaya adanmış bir münevverdir. Batı dünyasının kültürel kodlarında, Müslümanların bilime hiçbir katkısının olmadığı zannı, her zaman yer etmiştir. Uzun yıllar boyunca, İslâm medeniyetinin bilime katkısı ya görmezden gelinmiş ya da bu katkının üstü, bilinçli bir şekilde örtülmüştür. Rönesans ile birlikte oryantalistlerin yaptığı çalışmalar neticesinde Müslümanlar arasında da İslâm medeniyetinin bilime hiçbir katkısının olmadığı inancı iyice yer etmiştir. Bundan dolayı İslâm âleminde asırlarca Batı'ya karşı bir aşağılık kompleksi oluşmuştur. Hâlbuki Avrupa medeniyeti, İslâm medeniyetinin çocuğu derecesindedir. Batı'ya Doğulu bir gözle bakan Fuat Sezgin bu hakikati, altmış yıllık ilmî çalışmasının sonunda, ortaya koymuştur. Sezgin, Müslümanların bilim dünyasına katkılarını, getirdikleri yenilikleri hem Batı hem Doğu dünyasına delilleriyle ispat eden bir oksidentalidir. Fuat Sezgin, bilim tarihine yeni ve çok farklı bir perspektif kazandırarak Müslümanların özgüvenlerini, tekrar eski haline getirmeyi başarmış bir âlimdir.

Anahtar Kelimeler: Fuat Sezgin, Oksidentalizm, Oryantalizm, İslâm Bilim Tarihi, Türk-İslâm Medeniyeti, Batı Medeniyeti.

Abstract

Fuat Sezgin, a prominent enlightened figure, made significant contributions by his studies on Islamic civilization. He is an explorer revealing the Islamic civilization, "a lost treasure" until the 20th century, and the contributions of Muslims to science with meticulous work. He is a real intellectual who has devoted his life to finding our own values in the dusty archives of history. The thought that the Muslims had no contribution to science has always existed in the cultural codes of the western world. Over the long years, the contribution of Islamic civilization to science has been either ignored or consciously overwhelmed. With the age of enlightenment called Ronesans and also with the works of orientalists, the belief that Muslims have no contribution to science has been deeply rooted in Muslims. Therefore, an inferiority complex against the West has been formed in the Islamic world for centuries. However, European civilization is at the level of the child of Islamic civilization. Fuat Sezgin has revealed this truth at the end of sixty years of scientific work, looking at West from an Eastern perspective. He is an occidentalist who proves with evidence, the contributions of the Muslim and innovations they brought to the scientific world, to both the Western and the Eastern world. Fuat Sezgin is a scholar succeeded in restoring the self-confidence of the Muslim by bringing a new and very different point of view to the history of science

Key Words: Fuat Sezgin, Occidentalism, Islamic History of Science, Turkish-Islamic Civilization, Western Civilization.

Giriş

"Bugünkü Avrupa medeniyeti İslâm medeniyetinin muayyen bir devirden sonra, başka iktisadi ve jeopolitik şartlar altında ortaya çıkan devamından ibarettir. Avrupa medeniyeti, İslâm medeniyetinin çocuğudur."

Fuat Sezgin, son çeyrek asırda İslâm bilim tarihine muazzam katkıları olmuş bir bilim adamıdır. "İbn-i Vakt" (vaktin oğlu) olarak tavsif edilen, bütün zamanını Batı'daki İslâm algısını değiştirmeye, İslâm âlimlerinin dünya bilimine katkılarını anlatmaya vakfetmiş bir münevverdir. Bütün hayatı, İslâm bilim tarihine yönelik çalışmalarla geçmiştir. Birtakım nedenlerle ülkeden ayrılmak zorunda kalmış olsa da bu ayrılık, kendisine yeni ufuklar kazanmasına vesile olmuştur. Aynı zamanda hocası da olan Alman oryantalist Hellmut Ritter, kendisinin ifadesiyle ona 'yeni gözler' kazandırmış, farklı bir bakış açısıyla bakmasını öğretmiştir. Hocasının kazandırdığı bu 'yeni gözler' ile İslâm bilim tarihine büyük katkı

* Yüksek Lisans, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, ayhan_uyanik@hotmail.com.

sağlayan eserler kaleme alıp, müzeler ve enstitüler kurmuştur. Bilim tarihine ezber bozacak çalışmalar sunup, İslâm medeniyetini Batı dünyasına tekrar hatırlatmıştır. Fuat Sezgin, İslam bilim tarihinin büyük başarılarının üstüne çekilmiş örtüyü kaldırmak için büyük gayret sarf etmiştir. Çünkü “*Batı medeniyeti, İslâm medeniyetinin çocuğudur. Bilimler Eski Mısır, Babil, Yunan, İslam ve Avrupa yolunu takip etmiştir. Batı bilimi olarak sunulanlar, İslam bilimlerinin devamıdır.*”¹ Bilim tarihinde hiçbir başarısı olmadığına inandırılan Müslüman dünyasının üzerindeki örtüyü kaldırarak bir hakikati göstermiştir: İslam terakkiye engel değildir. Fuat Sezgin Hoca'nın bütün amacı, Müslüman dünyasına tekrar bir özgüven vermektir. “*Amacım İslam topluluğuna mensup insanlara, İslâm bilimlerinin gerçeğini tanıtmak, benlik duygularını olumsuz etkileyen yanlış yargılardan onları kurtarmak ve ferdin yaratıcılığına olan inancı onlara kazandırmaktır.*”² Muazzam derecedeki çalışmalarının bir kısmı bilime katkı amaçlıdır. Asıl ve en mühim gayesi, İslâm âleminin bilim ve teknoloji alanında yitirmiş olduğu özgüveni yeniden tesis etmektir. Çünkü Müslüman bilim adamlarının, insanlık tarihine katkıları sayılamayacak kadar çoktur. “Benim mensup olduğum bir ilim, kültür ve medeniyet dünyası var, bizler köksüz ve sahipsiz değiliz. Çok derinlere inen sağlam bir medeniyete beşiklik etmişiz. Fakat yüzyıllardır bu medeniyetin görmezden gelindiğini, hakkının yenildiğini, tahkir edilip, bütün yaptıklarının da elinden alındığını ve ona zulmedildiğini gördüm. İslâm medeniyetinin bu göz kamaştırıcı birikimini ve dünya bilimine yaptığı büyük katkıları, bunun farkında olmayan dünyaya tanıtmayı gâye ittihaz ettim. Bu gayretim bir kısmı sadece bilim dünyasına hizmet için, ama diğer çok mühim bir gâyesi ise koskoca bir İslâm âleminin yitirmiş olduğu kendine hürmeti, güveni ve insanlık tarihindeki yerini hatırlatarak, kaybettiklerini iade etmektir.”³

Köklü bir geleneğe sahip olan İslam medeniyetinin dünya bilim ve medeniyetine katkıları, Sezgin'in bitmez tükenmez araştırma ve çalışmalarıyla, sarih bir şekilde ortaya çıkmıştır. Sezgin'e göre Batı dünyası, insanlık tarihinin gelişimi ile kendi medeniyetlerinin gelişimini, tek düze bir perspektiften değerlendirmiştir. Ki bu durum, hem Batı'da hem Doğu'da yanlış bir İslam algısına sebep olmuştur. Böylelikle İslâm üzerinde; bilime, medeniyete hiçbir katkı sunamayan veya yeterince katkısı olmayan bir din ve kültür algısı oluşmuştur. Batı bu yanlış din ve kültür algısını, kendi toplumuna oryantalistler eliyle rahatlıkla kabul ettirmiştir. Asıl mühimi ise oryantalistlerin yaptıkları bu algı ile Doğu, hassaten İslam dünyası, kendine olan güvenini ve hürmetini kaybetmiştir. Fuat Sezgin, bütün ömrünü yüzyıllardır süren- yer yer de sürmekte olan- bu algıyı kırmaya adanmış, Müslümanları silkeleyip, kendine getirmeye çalışmıştır. Yapmış olduğu çalışmalar neticesinde de İslam'ın terakkiye mani olmadığını aksine İslam medeniyetinin dünya bilim tarihine yapmış olduğu önemli katkıları, hem Batı dünyasına hem de Müslümanlara, ilmel yakın derecesinde, delilleriyle, ispatlayıp göstermiştir.

Bilim Tarihi

Bilim, bir milletin veya uygarlığın tekelinde değildir. Bugünkü medeniyet seviyesine gelene kadar; Yunan, Hint, İran, Çin, Arap, Mısır ve Türk gibi birçok milletin ve uygarlığın bilim üzerinde emeği ve katkısı vardır. Bilime katkı sunan bu medeniyetler, Batı tarafından, çoğu zaman ideolojik sebeplerden dolayı göz ardı edilmiştir. Zamanla Müslümanların özgüvenlerini kaybetmeleriyle-ki birçok haklı sebebi var- İslam medeniyetinin bilim tarihine katkısı yeterince ortaya kon(a)mamıştır. Fuat Sezgin'den önce bu tip çalışmalar neredeyse yok denecek kadar azdır. Fuat Sezgin, uzun yıllar boyunca yapmış olduğu çalışmalarla, Batı'nın İslam medeniyeti hakkındaki olumsuz, ezberlenmiş dogmalarına son vermiştir. Sadece İslam bilim tarihine değil dünya bilim tarihine de yeni ve farklı bir perspektif kazandırmıştır.

Fuat Sezgin'in İslam bilim tarihine yaptığı önemli katkıların neler olduğuna geçmeden önce, bu bilim dalından kastedilenin ne olduğunu kısaca ifade etmekte fayda var. Bilim tarihi ifadesinin, birçok ilim adamı tarafından farklı tanımlamaları olmuştur. Bunlardan bazıları şunlardır: “*Uygarlıkların ve ulusların tarihin her dönemindeki gelişimini anlatmak üzerine doğmuş bir bilim dalı*”⁴ “*Uygar dünyayı*

¹ Ali Karakaş, “20. Yüzyıl Hadis Ekseni Oksidentalizm Çalışmaları: Fuat Sezgin Örneği” (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana, 2015, s. 332.

² Fuat Sezgin, “İslam Kültür Dünyasının Bilimler Tarihindeki Yeri”, İslam Bilimler Tarihi Üzerine Konferanslar içinde, Ed. Zeynep Berktaş-Tuğçe İnceoğlu, İstanbul, Timaş Yayınları, 2012, s. 12.

³ Tayfur Korkmaz, “20. Yüzyıl İslam Bilim Tarihi Çalışmaları; George Sarton ve Fuat Sezgin Örneği” (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü) İstanbul, 2009, s. 11.

⁴ Aybuke Ekici, “Tarihî Uyanışın Mimarı: Prof. Dr. Fuat Sezgin”, Genç Hukukçular Hukuk Okumaları, ed. Muharrem Balcı, İstanbul, 2013, s. 391.

*oluşturan farklı ulusların ve uygarlıkların bilimsel etkinliklerini incelemeye ve karanlıkta kalmış noktaları aydınlatmaya çalışan tarihsel araştırma*⁵ “İnsanın evreni araştırması, zaman ve mekân içinde var olan ilişkileri keşfetmesi, elde edilen gerçekleri savunması, yanlışlara ve batıl inançlara karşı savaşması.”⁶ İslam bilim tarihçisi olan Fuat Sezgin’e göre ise bilim tarihi “Beşeriyetin başlangıçtan bugüne hayat şartlarını geliştirmek, yaşadığı kâinatı tanımak hususundaki bütün çalışmalarının neticesini gösterme gayretidir.”⁷ Bu tanımlamalardan da anlaşılacağı üzere, bilim tarihi kısaca, tarihin başlangıcından günümüze kadar farklı topluluklar tarafından üretilen bilgi ve bilimin gelişim sürecinin objektif bir perspektiften yorumlanması ve ortaya konmasıdır. Bilim tarihinin konusu ise bilginin geçmiş olduğu aşamaları belirlemek, sistematik bir şekilde açıklamak, bilimsel etkinliklerin insan yaşamında ne gibi değişikliklere neden olduğunu incelemek; bir toplumun bilime ne zaman katkı yaptığını ortaya koymaktır. Bütün bu çalışmaları yaparken de bilim adamlarının araç ve yöntemlerini objektif bir açıdan değerlendirmek gerekir.

Bilim tarihinin kökleri, ilkel topluluklardan modern topluma kadar geniş bir alanı kapsadığı için, çalışma alanı çok geniştir. Bir milletin veya medeniyetin kendini tanıması, insanlık tarihine ismini yazdırması gibi yönlerden etki alanı oldukça geniş bir bilim dalıdır. Çünkü “... ulusların ve/veya uygarlıkların müşterek inşaa ettikleri insanlık medeniyetinde hak ettikleri yerleri bilim tarihi ile alacaklardır.”⁸ Kısacası bilimin doğuşunu inceleyen bilim tarihinin amacı, objektif bilginin ortaya çıkmasını ve yayılma koşullarını incelemektir. Bilim tarihçisinin görevi de “...medeniyetler tarihinde aralıksız zincir oluşturan bilimler tarihinin kaybolan halkalarını bulmak ve bunları yeniden bir diğerine bağlamaktır.”⁹ Sezgin’e göre bilim tarihinin amacı ise İslam bilim tarihinin insanlık tarihindeki yerini ve etkisini objektif olarak ortaya koymaktır. Sezgin, Müslümanların insanlık tarihindeki konumlarını ortaya koyarken, İslam medeniyeti hakkında Müslümanlar ve Batılılar arasında oldukça yaygın ve yanlış kanaatleri düzeltmeyi amaçlamıştır. Bilim tarihindeki esas amacını ise şu cümlelerle açıklamıştır. “...Tek amacım, İslam topluluğuna bağlı insanlara, özellikle Türklere, ister dindar ister dinsiz olsunlar İslam bilimlerinin gerçeğini tanıtmak, onları benlik duygularını hırpalayan yanlış yargılardan kurtarmak ve onlara ferdin yaratıcılığına karşı olan inancı kazandırmaktır.”¹⁰

Batı dünyasının özellikle de kıta Avrupa’sının kendini tanımlarken vazgeçilmez üç referansı vardır. Bu üç temel referans aynı zamanda kıtanın oluşturucu güçleridir. Kıta Avrupa’sı üç sacayağından oluşur. Bunlar Antik Yunan medeniyeti, Roma ve Hristiyanlıktır. Ünlü Fransız yazar ve şair Paul Valery, Avrupa medeniyetinin bu üç temele dayandığını şu şekilde açıklar: “Kadim Yunan, Avrupa insanların zihin dünyasını; Roma, sosyal hayatını ve hukuk tasavvurunu; Hristiyanlık da ruh ve ahlak dünyasını inşa etmiştir.”¹¹ Bu referans noktalarından bilim tarihini yakından ilgilendiren unsur, Batı’nın zihin dünyasını, kadim Yunan medeniyetine dayandırmasıdır. Özellikle Rönesans ile birlikte bilim tarihçiliğinin günümüze kadar devam eden kalıplaşmış düşüncesi, hem Batı’da hem İslam dünyasında kabul görmüştür. Özellikle Doğu ve İslam algısı olumsuz bir biçimde pekişmiştir. “Rönesans’ın vadettiği akılcılık, bilimsellik ve hümanizm modern dünyanın doğuşuna zemin hazırlamış fakat bu arada İslam, Müslüman ve giderek Türk algısının çerçevesini de belirlemiştir. Avrupa ve Osmanlı, Batı ve İslam dünyası modern dünyaya bu tarihi yükü taşıyarak girecektir.”¹² Gerçekten de her şey Rönesans ile mi başlamıştı? Ondan önce İslâm dünyasının bilim dünyasına hiç mi katkısı yoktu? Elbette vardı fakat zihinlere yerleşmiş algıları değiştirmek hiç de kolay olmayacaktı. İşte Fuat Sezgin’in bütün çalışmaları bu algının yıkılması üzerineydi. Ona göre İslam medeniyetinde bilimsel faaliyetler dokuzuncu yüzyılda başlar. On beşinci yüzyılda hızını kaybedip, on altıncı yüzyılda duraklar. On yedinci yüzyıldan itibaren

⁵ Rob Iliffe, Bir Disiplinin Gelişim Hikâyesi: Bilim Tarihi, ed. Melek Doksay Gökdoğan, çev. Sedef Beşkardeşler&Tarık Tuna Gözütok vd. İstanbul, Lotus Yayınevi, 2016, s. 19.

⁶ George Sarton, Antik Bilim ve Modern Uygarlık, çev. Melek Dosay-Remzi Demir, Ankara, Gündoğan Yayınları, 1995, s. 20-21.

⁷ Tayfur Korkmaz, *age*, s. 11.

⁸ Fuat Sezgin, “İslam Bilim Tarihi Üzerine Tespitler ve Oryantalist Tezler”, Söyleşi: Sefer Turan, Bilim Tarihi Sohbetleri içinde, ed. Cüneyt Dalkıran, İstanbul, Timaş Yayınları, 2014, s. 41.

⁹ Fuat Sezgin, “Bilim Tarihçiliğine Bir Bakış”, s. 100-101.

¹⁰ Fuat Sezgin, “İslam Kültür Dünyasının Bilimler Tarihindeki Yeri” s. 12.

¹¹ İbrahim Kalın, İslam ve Batı, İSAM Yayınları, İstanbul, 2016, s. 35-36.

¹² İbrahim Kalın, Ben, Öteki ve Ötesi, İnsan Yayınları, İstanbul, 2016, s. 124.

ise Avrupa, kendini İslam dünyasından üstün görmeye başlar. Avrupalıların İslam dünyası karşısındaki üstünlük algısı Müslümanlar tarafından da kabul görmüştür. Bu süreç Rönesans (yeniden doğuş) olarak adlandırılan yeni bir dünya görüşünün doğuşuna yol açmıştır. “Rönesans olarak adlandırılan dünya görüşü, başta Avrupa olmak üzere Osmanlı İmparatorluğu ve İslam dünyasına yayılarak bu coğrafyalar üzerinde geniş kabul görmüştür. Rönesans dünya görüşü Müslümanların bin yıllık politik hâkimiyeti sırasında insanlığın ortak mirası olan bilimlere hiç bir şey katmadıkları pesimizmini ileri sürmüştür”¹³ İşte bu noktada psikolojik savaş kaybedilip Batı’nın üstünlüğü kabul edilmiştir. Bu karamsarlık ve yenilginin de etkisiyle, bilimin kendileriyle birlikte doğduğu inancı, Avrupalılarda yer edinmiştir. Fuat Sezgin’e göre Rönesans adıyla bilinen devir gerçekte var olmayan bir devirdir. Bu kavramın üretiliş amacı, modern Batı bilimine kaynaklık eden İslam kültür dünyasının başarılarının üstünün örtülmesidir. Sezgin, hemen hemen her konuşmasında bu kavrama ve bu konudaki yanlışlıklara dikkat çeker. İslam dininin terakkiye mani olmadığını her fırsatta dile getirir. “Arap-İslâm bilimlerinin Batı dünyasında resepsiyonu ve özümsemesi daha on üçüncü yüzyılın ikinci yarısında, yani bu faaliyetin en aktif olduğu devrede, düşmanlıkla ve şiddetli bir yadsımayla karşılaşmıştı. Kısmî bir direnişe rağmen on dokuzuncu yüzyıla kadar ısrarla ayakta kalan büyük ölçüde dinî motifli bu karşı koyucu akım, on altıncı yüzyıldan bu yana Avrupa’da bilimler historiyoğrafyasının düşüncesini ve ortaya koyuluş tarzını derinden etkilemiş, şekillendirmiştir. Bu akım bağlamında bilim tarihçileri bariz bir şekilde ilk kez on sekizinci yüzyılda adeta kelimenin tam anlamıyla, insanlık düşünce tarihinde Arap-İslâm bilimlerinin her türlü yaratıcı konumunu inkâr eden Rönesans kavramında bir evrensel-tarih görüşüne sürüklenmişlerdir. Bilim tarihinin çok kaba dokunan ve gerçeklikten uzak devrelendirilmesinde, Rönesans olarak adlandırılan fenomen Yunan döneminin doğrudan doğruya bir devamı olarak görülmüştür.”¹⁴ Sezgin, Rönesans kavramının okullarda hâlâ yanlış okutulup öğretilmesine, bir konferansında şu sözlerle dikkat çeker: “Modern bilimler tarihinin üç yüzyıl kadar bir geçmişi var. Avrupalıların on yedinci yüzyıldan itibaren kendilerini İslam dünyasından üstün görmeye, hatta bu kültür dünyasını unutmaya başladıkları bir sırada, bilimler tarihinin başlayan yapıcı büyük çağı anlamında Rönesans (yeniden doğuş) diye bir adlandırma ortaya çıktı. Bu terimin taşıdığı anlama göre, Avrupa’da on üçüncü hatta on ikinci yüzyıldan itibaren belirmeye başlayan ilmî kalkınma, doğrudan doğruya Yunan bilimlerinin Latinceye tercümesi, benimsenmesi ve etkisi diye değerlendiriliyordu. Bu anlam, birçok bilim tarihçisi tarafından tarihî gerçeklere aykırı olduğu gösterilmiş bulunmasına rağmen, Batı dünyasında, hatta onun dümen suyunda kalan İslam dünyasında hâkim bulunuyor. Benim kuşağım, ilköğretimde ve lisede Rönesans görüşünü, sarsılmaz bir gerçek olarak Batı dillerinden alınan ders kitaplarından öğreniyordu.”¹⁵ Fuat Sezgin başka bir söyleşisinde de Rönesans ile ilgili etkileyici şu sözleri söyler: “Siz de benim gibi Rönesans ninnileri ile büyüdünüz. ‘Müslümanlar dünyayı öküzün boynuzunda taşıyordu’ diye öğretildi. Hâlbuki Müslümanlar Onuncu yüzyılda göğün ve yerin eğiminin sabit mi değişken mi olduğunu hesaplamak için rasathane kurdu”¹⁶

Oryantalizm ve Oryantalistler

On yedinci yüzyıldan itibaren kendini İslam dünyasından üstün görmeye başlayan Avrupa, Rönesans’ın da etkisiyle genel anlamda Doğu dünyasını her yönden etkilemeye başlar. Doğu özellikle de Müslümanlar, oryantalistlerin yapmış oldukları çalışmalarla geri kalmışlığı kabul eder hale gelir. Oryantalistlerin ortaya koymaya çalıştıkları temel algı, Müslümanların bilimle hiç alakalarının olmadığı, İslam’ın terakkiye mani bir din olduğudur. Her konuda bir gerileme içinde olan İslam dünyası ve Müslümanlar, bu algının ve yapılan çalışmaların etkisiyle özgüvenlerini ve kendilerine hürmetlerini kaybetmişlerdir. Oryantalistlerin hemen hemen hepsi –çok az sayıdaki hakkaniyetli olanları hariç- Müslümanlara özellikle de Türklere farklı ve yanlı bir gözle bakmışlardır. Yapmış oldukları ilmî çalışmaları ve bilime katkılarını inkâr etme yoluna gitmişlerdir. Oryantalistlik çalışmalar, ilk başlarda ‘Doğu’yu, ‘ötekini’ tanıma amacıyla, dinî ve ticarî sâiklerle başlamış olsa da zamanla, Batı’nın idare ettiği/idare etmeyi düşündüğü, sömürmeyi planladığı toplumları yönlendirmeye evirilmiştir. On sekizinci yüzyıldan itibaren oryantalistler, ilim adamlığı hüviyetlerini bir kenara bırakarak, iktidarın bilgi ihtiyacını karşılayan birer paralı uzmanlar haline gelmiştir. “...Avrupa’daki şarkiyatçılar sömürge makamlarıyla öteden beri doğrudan doğruya ilişki içindedir: Bilimsellik ile doğrudan askerî sömürge fethi arasındaki işbirliğinin ne kadar sıkı olduğuna dair yeni yeni öğrenmeye başladığımız şeyler (Müslümanların

¹³ Fuat Sezgin, “İslam’ın Bilimler Tarihindeki Yaratıcı Yerine Bir Bakış”, Adam Akademi, Sayı:1, 2011, s. 97.

¹⁴ Fuat Sezgin, İslam’da Bilim Ve Teknik, İkinci Basım, İstanbul, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür A.Ş. Yayınları, Nisan 2008, 1.Cilt, S. 1.

¹⁵ Fuat Sezgin, “İslam Kültür Dünyasının İlimler Tarihindeki Yeri”, s. 413.

¹⁶ www.ihlas.net.tr 20 Ekim 2009.

güvenini kazanarak Sumatra'daki Açe halkına Hollandalılar tarafından açılacak vahşi bir savaşı planlama ve yürütmek için bu güveni kullanan saygıdeğer Hollandalı Hurgronje örneğinde olduğu gibi) hem ibretlik hem de can sıkıcıdır. Aynı zamanda hükümete, birtakım şirketlere veya medyaya danışmanlık yapmayan hatta buralarda çalışmayan bir 'İslam' uzmanı yoktur dense yeridir. Apaçık pek çok nedenle(...)söylemlerin tümünün ya bir otoriteyle ya da bir iktidarla çıkar ilişkisi olduğunu söylemek pek de abartılı sayılmaz."¹⁷ Ünlü Fransız oryantalist Antoine Isaac Silvestre de Sacy'ın Mısır'ın işgalinde önemli bir rolü vardır. Fransız ordusu tarafından Mısırlılara yönelik hazırlanan Arapça bildiriye kaleme almıştır. İslâm tasavvufu konusunda çalışmış Louis Massignon da Antoine Isaac Silvestre de Sacy gibi Fransa hükümetine çalışan bir oryantalisttir. Oryantalist araştırmalarının İngilizlerin Şark'taki sorumluluğunun bir parçası olduğunu savunan İngiliz devlet adamı Lord Curzon'a göre; iktidarla oryantalistler arasında bir çıkar ilişkisi ve işbirliği olduğunu ifade eder. Lord Curzon 27 Eylül 1909'da Lordlar Kamarası'nda şunları söyler: 'Doğu insanının yalnız dillerine değil, törelerine, hissiyatına, geleneklerine, tarihine, dinine de aşına olmamız, Doğu ruhu diyebileceğimiz şeyi anlama maharetimiz, kazanmış olduğumuz mevki gelecekte de koruyabilmemizi sağlayacak tek dayanaktır.' Curzon, bu konuşmadan beş yıl sonra meramını daha da açık seçik dile getirir. "Şark araştırmaları düşünsel bir lüks değildir; bunlar, imparatorluk için büyük bir mecburiyettir. Bana sorarsanız Londra'da böyle bir okulun [Şark Araştırmaları Okulu] kurulması imparatorluğun zorunlu teçhizatının bir parçasıdır."¹⁸

Avrupalının zihin dünyasında ulaşılmaz ve masalsi olarak kodlanan Doğu, Oryantalistlerin yaptıkları çalışmalarla, eski büyüsunü kaybeder. Bin bir Gece Masallarıyla bilinen Doğu, artık ulaşılabilir, nüfuz edilebilir, yeniden tasarlanabilir bir duruma gelmiştir. Oryantalistler, Doğu'ya yaptıkları seferler sonucunda, ciddi manada Doğu'nun bilgi birikimini Avrupa'ya taşımışlardır. Yalnızca Arap dünyasından yüz kırk binden fazla yazma eserin Avrupa'ya götürüldüğü bilinmektedir. Batı, bu bilgi birikimini 'öteki' olarak gördüğü Doğu'dan almasına rağmen, onu bilim dünyasına hiçbir katkı sunmamakla suçlar. Müslümanların bilime hiç katkısının olmadığını iddia eder. Batı dünyası dışındaki bilim, önemsizleştirilerek, tüm artılar Batı hanesine yazılır. Batı'da İbn-i Sina ve İbn-i Rüşd gibi meşhur felsefe ve tıp tarihinin ünlü isimlerinin gündeme gelmesi bile Eflatun ve Aristo ile muhavere etmeleri sayesinde. Hâlbuki İslam uygarlığında ulaşılan düzey, Avrupa bilim ve felsefe dünyasını derinden etkiler. Birçok Avrupalı yazar Müslüman felsefeci ve bilim adamlarından etkilenir. Etkilenmekle de kalmayıp bunu eserlerine yansıtırlar. "Batı'nın Gazalisi" unvanını hak eden Thomas Aquinas bir eserinde, İbn-i Sina ve İbn-i Rüşd'e iki yüzden fazla yerde atıfta bulunur. Bütün bunlara rağmen çoğu müsteşrik, İslam'ı olumsuzluk içinde göstermeye devam eder. Müslümanların kurduğu bu medeniyeti ve bu medeniyet ikliminden çıkan Müslüman bilim adamlarının varlığını açıklamak zorunda kaldıklarında ise bunu kendi hanelerine yazmakta bir beis görmezler. Onlara göre Müslüman bilim adamları, Müslüman görüneler de gerçekte Müslüman değillerdir. Müslüman bilim adamlarının çoğunun bu kadar başarılı olmasındaki en önemli faktör, Müslüman bilim adamlarının gizlice vaftiz olmalarıdır. Francis Bacon'a göre Farabi ve İbn-i Sina aslında Hristiyan olan ve gizlice vaftiz olan kişilerdendir. Ona göre "... Farabi ve İbn-i Sina gibi birinci sınıf filozofların, İslam gibi sapık ve irrasyonel bir dine mensup olması düşünülemez."¹⁹

Batı'da Türk sözcüğü uzun yıllar Müslüman kelimesiyle eş anlamlı olarak kullanılmıştır. Türkleri 'barbar', 'yağmacı', 'şehvet düşkünü', 'dinsiz', 'hoşgörüsüz', 'okumaz yazmaz', 'Avrupa'yı merak etmez', 'koca gövdeli ama küçük beyinli' olduğu gibi birçok olumsuz sıfatı içeren imgelerle tasvir ederler. Türkleri, medeniyet yaratma yeteneğinden uzak olarak gören bu zihniyet, Türklerle yakıştıramadıkları bir durumla karşılaştıklarında ise bu durumun Batı ile bir bağlantısını bulmaya çalışırlar. Avusturya'nın İstanbul Elçiliğinde görev yapan Salomon Schweigger, Selimiye Camisinin ihtişamı karşısında hayran kalır. Fakat bu denli muhteşem eseri Türk mimarların yaptığına inanamaz. Bundan dolayı gerçeği değiştirmek durumunda kalır. "*Bu yapı Türkler tarafından yapılmamıştır; çünkü Türkler böyle yapıları yapabilecek güç ve yetenekte değildir. Bu yapıyı asıl yapanlar, tutsak İtalyanlardır.*"²⁰ Batı dünyası, Türklerin bu tip başarılarının üstünü örtmenin diğer bir yolu olarak, Türkleri Avrupalı bir kavim olarak gösterme çabası içine girer. Buna göre Türkler aslen Truvalıların devamı olan bir kavimdir. Böylelikle Müslüman Türklerin her başarısını izah etmek kolaylaşmıştır. Türkler temelde bir nevi Avrupalıdır. "Milattan önce 1190'da Truva düşünce iki grup Truvalı kentten kaçmıştı. [Bunlardan bir grup] Truvalı Turkus'un liderliğinde hayvanlar gibi yaşadıkları Asya'ya tam olarak da İskitya'ya

¹⁷ Edward W. Said, Medyada İslam-Gazeteciler ve Uzmanlar Dünyaya Bakışımızı Nasıl Belirliyor? Metis Yayınları, İstanbul, 2008, s.58-59.

¹⁸ Edward W. Said, Şarkiyatçılık- Batı'nın Şark Anlayışları, Metis Yayınları, İstanbul, 2014, s. 226.

¹⁹ İbrahim Kalın, Ben, Öteki ve Ötesi, s. 56.

²⁰ Onur Bilge Kula, Batı Edebiyatında Oryantalizm I, İş Bankası Yayınları, İstanbul, 2011, s. 282.

gitmişti. O kadar yırtıcı ve barbarlardı ki Büyük İskender onları Yahudilerle birlikte dağlarda hapsedmişti. Daha sonra onlardan bir grup İran'a göçmüş ama giderek çoğalmalarından korkan İranlılar tarafından zulüm görmüşlerdi. En sonunda İranlılar Türkleri kovmuş, onlar da gidip Doğu'yu fethetmişti. Bu nedenle Türkler gerçekten Truvalıydılar: İslam'ı kabul eden Truvalılar.”²¹ Batı, bu tip düşünce ve fikirlerini, hem kendi halkına anlatmak hem de Müslüman dünyasının zihnini teşviş etmek için, oryantalizm çalışmalarını kurumsal bir hale getirmiştir.

Batı, bu ve buna benzer yolları deneyerek, Türkleri inkâr veya kendine benzetme yoluna giderken, Müslüman âlimler hakikatin peşinden gitmişlerdir. Müslüman bilim adamları, hiçbir toplumu ayırt etmeksizin ilmî kaynaklardan yararlanmış, tercüme yapmışlardır. Müslüman âlimler, asırlarca, hiçbir ayırım yapmadan Aristoteles'i '*El-Muallimu'l-Evvel*' (ilk üstat), Müslüman olmayan diğer bilim adamlarını ise '*el-Fadl*' (faziletli) gibi saygı ifade eden kelimelerle anmışlardır. Aynı şekilde Galenus veya Galen'den bahsederken 'Calinos u Fazıl' sıfatını vermekten hiç çekinmemişlerdir. Müslüman âlimler, İslam'ın ilk emri olan 'oku' emrine ve "*İlim, müminin yitik malıdır, nerede bulursa alur*" hadisi şerifine büyük önem atfetmişlerdir. Bundan dolayı millet veya din gözetmeksizin ilimin peşinden gitmişlerdir.

Oksidentalizm

Oryantalistlerin, Doğunun ve Müslüman Türklerin bilim dünyasına hiç katkı yapmadığı, Müslümanlığın terakkiye mani olduğu iddiası, zamanla Türkler arasında da kabul görmeye ve zihin dünyalarında yer edinmeye başlar. Oryantalistlerin bu olumsuz tavırları karşısında, oksidentalizm kavramı ve çalışmaları başlar. Oksidentalizm, Fransızca "*occidente*" yani Batı anlamına gelen sözcükten türemiştir. Oryantalizm ile benzer yönleri olsa da, onun zıttı değildir. "*...oryantalizm, kısaca, nasıl Batılı gözlüklerle Doğu toplumlarına bakmak anlamına geliyorsa; oksidentalizm de tersine 'Doğu'nun gözlükleriyle Batı toplumlarına bakmak*"²² anlamına gelmektedir. Kısaca Batı'ya ilişkin bilgi olarak tanımlanabilir. "... hem Batı/Batılı tasavvurumuzu şekillendiren/yönlendiren bir düşünce tarzı" dır.²³ Aynı zamanda "*Batı'nın hegemonyasına karşı itirazımızı ifade [eden] bir karşı söylemdir*" ve "*ben'imizi ortaya koyan bir söylemdir hem de Batı'yi inceleyen bir bilim dalıdır.*"²⁴

Müslüman Türklerin İslâm bilim tarihine katkılarını ve başarılarını, akademik bir şekilde olmasa da ortaya koyan ilk kişi 'Hace-i Evvel' olarak bilinen, Tanzimat sanatçısı Ahmet Mithat Efendi'dir. Ahmet Mithat Efendi, yapmış olduğu tarih okumaları ile oryantalist tutuma karşı ilk ciddi çıkışı göstermiştir. Bu anlamda ilk oksidentalist sayılabilecek çalışmalarda bulunmuştur. Ahmet Mithat'ın yapmış olduğu çalışmaya göre Osmanlılar, zamanına göre çok büyük başarılarla imza atmış, geçmişi başarılarla dolu bir millettir. Osmanlı'nın bu başarısının arkasında, İslâm âleminin önceki asırlardaki muhteşem başarıları yatmaktadır. Avrupa bilimden haberdar değilken Müslüman âlimler güneş saati yapıp, okyanuslara açılmışlardır. "Düşününüz ki Avrupa henüz tayin-i evkat için saat usulünden bile bihaber iken Müslümanlar burada irtifaat-ı şemsiyeyi bi'l-hesap güneş saatleri yapıyorlar ve takvimler tanzim ediyorlar idi. Bu malumat-ı fenniyeleri sayesinde idi ki gemiciliği fevkalhad ileriye götürüyorlar idi. Denizleri kendi kudret-i ilmiye ve sıniyelerine râm eylediklerinden dolayı 'el-Mağrurün' namını alan Arap gemicileri Bahr-i Muhit-i Atlasi ve Bahr-i Muhit-i Hindî sevhilinde henüz coğrafya âleminin malumu olmayan yerleri keşfediyorlar idi..."²⁵

Batı medeniyetinin sadece Avrupa'ya ait olmadığını, bu medeniyetin bütün insanlığın-Doğu'nun- ortak bir ürünü olduğunu söyleyen, diğer bir Tanzimat dönemi münevveri de Mecelle müellifi Ahmet Cevdet Paşa'dır. Cevdet Paşa, Avrupa medeniyetinin gelişimini tarihsel bir süreç şeklinde inceler. Günümüz medeniyetinin sadece Batılılar tarafından oluşturulduğu iddiasına karşı çıkarak, Avrupa medeniyetinin Doğu-Batı ilişkisinin bir birikimi sonucu oluştuğu tezini savunur. Cevdet Paşa'ya göre medeniyetler yoktan var olamazlar. "Temeddün" eden milletler, kendilerinden önceki medeniyetlerin geride bıraktıklarını alarak ilerlerler, gelişirler. Cevdet Paşa'ya göre ilk "temeddün" eden toplulukların kaynağı Doğu'da yani Asya'dadır. Cevdet Paşa, ilimlerin temelini Ortadoğu medeniyetlerine, bu medeniyetlerin ilk oluşumunu da Nuh Tufanı sonrası insanlığın, el Cezire denilen

²¹ Jerry Toner, Homeros'un Türkleri, Tarih ve Kuram Yayınları, İstanbul, 2015, s. 76-77.

²² Hilmi Yavuz, "Oryantalizm Üzerine Bir 'Giriş' Denemesi, Marife Oryantalizm Sayısı, Konya, 2002, s. 62.

²³ Abdullah Metin, Oksidentalizm- İki Doğu İki Batı, Açılım Kitap, İstanbul, 2013, s. 161.

²⁴ Abdullah Metin, *age*, s. 161

²⁵ Ahmet Mithat, Ahmet Metin ve Şirzat, TDK Yayınları, Ankara, 2013, s. 491.

topraklara yerleşme hadisesine dayandırır. Medeniyet buradan Asya'nın diğer kısımlarına oradan da Mısır kanalıyla Avrupa'ya taşınmıştır. Cevdet Paşa'ya göre Medeniyet, kıtalar arası dolaşan bir gelindir. Bu gelin, tarihin değişik zamanlarında Asya kıtasında gezinirken artık çeşitli yollarla Avrupa kıtasına geçmiştir. Medeniyet denilen gelinin Avrupa kıtasına geçmesi ve gelişmesinin kaynağı da Doğu kaynaklıdır. Bunlar, Endülüs medeniyetinin Avrupa'ya etkisi, İstanbul'un Müslüman bir topluluk olan Osmanlılar tarafından fethedilmesi ve Haçlı Seferleri ile Doğu'daki ilim ve teknolojinin Avrupa'ya taşınmasıdır. Avrupalılar bu yollarla Rönesans'ın oluşumuna katkı sağlayacak çalışmalara başlamışlardır. "Aydınlanma Dönemi Avrupa'sında birçok fikir adamı tarafından yüceltilen ve kendi medeniyetlerinin temeli olarak gösterilen kadim Yunan Cevdet Paşa'nın görüşlerinde fazlaca yer almaz. Ona göre kadim Yunan, Avrupa medeniyetinin oluşumu için tek başına yeterli bir merkez değildir. Haçlı Seferleri, Cevdet Paşa tarafından Avrupa'nın medenileşmesi açısından bir dönüm noktası olarak görülmektedir. Bu sayededir ki Avrupa, İslâm dünyasından elde ettiği kazanımlarla dinî taassuptan kurtularak bilim, kültür ve teknoloji yolunda ilerlemeye başlayacaktır. Bu bağlamda Avrupa'da 15. yüzyıldaki gelişmelere dikkat çeken Cevdet Paşa, bu yüzyıldan sonra Avrupa'nın kendi medeniyetini seviyece yukarı taşıyıp İslâm dünyasının ise geri kaldığını belirtmektedir."²⁶

On dokuzuncu ve yirminci asırlarda, Batı'nın bize kabul ettirmeye çalıştığı, doğru olmayan bilgileri reddetme konusunda, Ahmet Mithat Efendi ve Ahmet Cevdet Paşa'dan başka bazı düşünür ve yazarlarımızın-, Namık Kemal, Mehmet Akif, Cemil Meriç, Nurettin Topçu vb- çeşitli gayretleri olmuştur. Fakat bu iddialara karşı sistematik bir duruş ortaya kon(a)mamıştır. Fakat Fuat Sezgin, hocası Alman oryantalist düşünür Hellmut Ritter'in yönlendirmesiyle ömrünü İslam bilim tarihine adayarak bir duruş sergilemiştir. Yaptığı çalışmalarla, Müslümanların bilim dünyasına katkılarını, bütün dünyaya delilleriyle birlikte göstermiştir. Fuat Sezgin Hoca, hiçbir zaman körü körüne bir Batı düşmanı veya kendi çıkarları doğrultusunda Batı'yı inceleyen bir oksidentalist olmamıştır. Kendi 'ben'imizi ortaya koymak için, kendi öz değerlerimizi ve Müslüman bilim adamlarının insanlığa yaptığı katkıları, ilmî ve akademik yönden ortaya koymuştur. Yaptığı bu çalışmalar göstermiştir ki İslam dünyası sadece dini ilimlerde değil temel ve sosyal bilimler alanında da önemli faaliyetler gerçekleştirmiştir. İslam medeniyeti bünyesindeki gelişen bilim ve teknolojinin, insanlığın bugünkü seviyesine gelmesinde çok önemli katkıları olmuştur. Müslümanlar, fetihlerle Arap Yarımadasının dışına çıktıklarında antik dünyanın kültürel mirası ile karşılaşır. Müslüman bilim adamları, yapılan bu ilmî alışmaları, kendi kültürlerine taşımakta bir beis görmezler. Abbasiler zamanında Bağdat'ta 'Beyt-ül Hikmet' adında bir akademi kurup, Batı'dan aldıkları eserleri Arapça'ya tercüme ederler. "Farklı kültürlerden Arapça'ya çevrilen eserler başlangıçta resepsiyon aşaması, ardından asimilasyon aşaması ve sonrasında yaratıcılık aşamasına geçilmiştir."²⁷ Yani Mısır, Babil, Sümer, Yunan ve Roma gibi medeniyetlerin bırakmış oldukları mirası, özümseyip, geliştirerek sekizinci yüzyıldan on beşinci yüzyılın sonlarına kadar özgün eserler neşretmişlerdir. Batı dünyası Ortaçağ karanlığında İslam dünyası, tıp, optik, coğrafya, felsefe, kimya, matematik, geometri gibi alanlarda özgün çalışmalar içindelerdi. Müslüman bilim adamlarının bilim alanında yapmış oldukları çalışmaları ortaya koymak, başka bir makalenin konusu olduğu için burada üzerinde durmayacağım. Fakat Müslüman dünyası, yapılan bu çalışmalar hakkında yeterince bilgi sahibi değildir. Fuat Sezgin'e göre Müslümanların bilim alanında yapmış oldukları bu muazzam çalışmaların farkında olmamalarının tek sebebi, sadece Batılı düşünürler veya oryantalistler değildir. Asıl sebep, Müslümanların bu konudaki bilgisizliğidir. Bu bilgisizlik yalnız halk katında değil en üst seviyede de kendini göstermiştir. Sezgin, bu konuyla ilgili düşüncelerini tarihi bir anekdotla şöyle anlatır: "Sultan IV. Murat 1625 ile 1626 yılları arasında İstanbul'a gelmiş Hollandalı oryantalist Jacob Golius'dan Osmanlı İmparatorluğu'nun haritasını yapmasını istemiştir. Golius, bunu yapamayacağını arz ederek özür dilemiştir. Bu Osmanlı sultanı, Avrupalıların on birinci yüzyıldan bu yana haritaları İslam dünyasından kopya ve taklit ettiklerini, Osmanlıların on yedinci yüzyılda imparatorluğun en ileri haritalarını yapmakta olduğunu bilmiyordu. Bu demek oluyor ki, Osmanlı imparatorluğu geçmişinde sekiz yüz yıllık yaratıcılık döneminin olduğunu bilmiyordu. Zira bu gerçeği o dönemde birkaç Avrupalı bilginden başka kimse de bilmiyordu."²⁸

²⁶ Murat Yılmaz, Tanzimât Döneminde Avrupamerkezciliğe Bir Karşı Çıkış: Ahmed Cevdet Paşa, Akademik Bakış Dergisi, Sayı 56, Eylül-Ekim 2016, s. 388.

²⁷ Seyfi Kenan, "İslâm Dünyasının Duraklama Sebepleri Üzerine Ünlü Bilimler Tarihçisi Fuat Sezgin'i Dinlemek". Değerler Eğitimi Dergisi, Cilt 1, Sayı 4, 2003, s. 74.

²⁸ Fuat Sezgin "Bilimler Tarihi Açısından Bugünün Türkiye'si'ne Bakış" s. 62-63.

Bunları tafsilatıyla bilen Fuat Sezgin Hoca, ömrünün tamamını bu ‘bilgisizliği’ ortadan kaldırmak ve gerçekleri ortaya koymak için vakfeder. Yaptığı çalışmalarla Batı dünyasını, daha da önemlisi Müslümanları sarsar. Yalnız Müslüman bilim adamlarının bilime yaptığı katkıları ortaya koymakla kalmamış, yapmış oldukları icatlarının da orijinal kopyalarının bir örneğini bilim dünyasına kazandırmıştır. Yüz binlerce el yazması eserde tarifleri yapılan; ama bugün kimse tarafından bilinmeyen, bilim tarihinin bu nadide eserlerini gün yüzüne çıkarır. Bu buluşların önce ne olduklarını ve nasıl çalıştıklarını anlamaya çalışır. Sonrasında yapılacak âletin şeklini ve çalışma sistemini ustalara anlatarak yol gösterir, onlarla birlikte yapmaya başlar. Sergilenen eserlerin orijinalleriyle birebir aynı olması için büyük bir emek harcar. Bugün halen Türk İslam Eserleri Müzesinde yaklaşık sekiz yüz kadar icadın birebir modelleri onun gayretleriyle sergilenmektedir. Böylelikle Müslüman bilim adamlarının yapmış oldukları icat ve çalışmalar, bir disiplin içinde göz önüne serilmiştir.

Sonuç

Yedinci yüzyılda ortaya çıkan İslam dini, sekizinci yüzyıldan itibaren bir medeniyet halesi oluşturmuştur. Bu hâle sadece Arap Yarımadasını değil, Kafkaslardan Mısır’a, İber Yarımadasından Orta Asya’ya kadar her yeri aydınlatmıştır. Müslümanlar sadece dinî ilimlerde değil, bilim ve teknoloji alanında da birçok çalışmalar yaparak modern bilimin günümüze kadar gelmesine önemli katkılar sunmuşlardır. İslam dünyası özellikle sekizinci yüzyıldan on yedinci yüzyıla kadar önemli bilimsel çalışmalar ortaya koymuştur. On sekizinci yüzyılda başta ‘devlet-i muazzama’ olan Osmanlı, ekonomik, askerî, siyasî yönlerden geriler. Rönesans ile birlikte bilimsel ve fikrî faaliyetler, Batı’nın eline geçer. Rönesans’ın etkisiyle, bilimsel gelişmeler Yunan medeniyetinden başlatılmış, sekiz yüz yıllık İslam medeniyeti göz ardı edilmiştir. Tek katmanlı, gerçeklerden uzak, derin bir taassup anlayışında olan oryantalistlerin bakış açısıyla da Müslümanların bilime hiçbir katkısının olmadığı, zihinlere zerk edilmiştir.

Batı, her ne kadar inkâr etse de Rönesans’a, Müslüman bilim adamlarının yapmış olduğu çalışmalarla ulaşmıştır. Müslümanlar da kendilerinden önceki uygarlıkların(Yunan, Mısır, Babil, Roma vb.) yapmış oldukları ilmî çalışmaları alıp özümledikten sonra, daha üst noktalara taşımışlardır. Bilimin bugüne gelmesinde birçok ırkın, milletin katkısı olmuştur. Müslümanların bu konuda hiçbir katkısının olmadığını söylemek/inkâr etmek; insanlığın bugünkü geldiği medeniyet seviyesini yok saymakla eşdeğerdir.

Fuat Sezgin, son üç asırdır, Müslümanların bilime hiçbir katkısının olmadığı düşüncesiyle yetişmiş, zihinleri karışmış, uyuşmuş olan Müslüman topluluğunu, bütün ömrü boyunca çalışarak uyandırmaya çalışmıştır. Tarihin katmanlarına yaptığı arkeolojik çalışmalarla, Müslümanlara tekrardan özgüven aşılamıştır. Batı dünyası tarafından dile getirilen, Müslümanların bilim dünyasına önemli bir katkılarının olmadığı tezini/iddiasını, yapmış olduğu ilmî çalışmalarla çürütmüştür. Eserleriyle ve yapmış olduğu çalışmalarla bilim tarihi alanında yeni bir perspektif ortaya koymuştur. Oryantalistlerin yaptığı gibi, kendisinden olmayanlara tek zaviyeden bakmamış, hem Batıyı hem Doğuyu farklı zaviyelerden tahlil etmiştir. “Batı medeniyeti İslam Medeniyetinin çocuğudur.” tezini ispat ederek bilim dünyasına göstermiştir.

Kaynakça

Ahmet Mithat, Ahmet Metin ve Şirzat, Ankara: Türk Dil Kurumu Yay, 2013.

Ekici, A., “Tarihî Uyanışın Mimarı: Prof. Dr. Fuat Sezgin”, Genç Hukukçular Hukuk Okumaları, ed. Muharrem Balcı, İstanbul: Kurtiş Matbaası, 2013.

Iliffe, R., Bir Disiplinin Gelişim Hikâyesi: Bilim Tarihi, ed. Melek Doksay Gökdoğan, çev. Sedef Beşkardeşler&Tarık Tuna Gözütok vd., İstanbul: Lotus Yayınevi, 2016.

Kalın, İ., Ben, Öteki ve Ötesi, İstanbul: İnsan Yayınları, 2016.

Kalın, İ., İslam ve Batı, İstanbul: İSAM Yayınları, 2016.

Karakaş, A. 20. Yüzyıl Hadis Eksenli Oksidentalizm Çalışmaları: Fuat Sezgin Örneği, Çukurova Üniversitesi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Adana 2015.

- Kenan, S., “İslâm Dünyasının Duraklama Sebepleri Üzerine Ünlü Bilimler Tarihçisi Fuat Sezgin’i Dinlemek”. Değerler Eğitimi Dergisi, 1/4 (2003).
- Korkmaz, T., 20. Yüzyıl İslam Bilim Tarihi Çalışmaları; George Sarton ve Fuat Sezgin Örneği, Marmara Üniversitesi Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2009.
- Kula, O. B., Batı Edebiyatında Oryantalizm I, İstanbul: İş Bankası Yayınları, 2011.
- Metin, A., Oksidentalizm- İki Doğu İki Batı, İstanbul: Açılım Kitap, 2013.
- Said, E. W., Medyada İslam-Gazeteciler ve Uzmanlar Dünyaya Bakışımızı Nasıl Belirliyor? İstanbul: Metis Yayınları, 2008.
- Said, E. W., Şarkiyatçılık- Batı’nın Şark Anlayışları, İstanbul: Metis Yayınları, 2014.
- Sarton, G., Antik Bilim ve Modern Uygarlık, çev. Melek Dosay-Remzi Demir, Ankara: Gündoğan Yayınları, 1995.
- Sezgin F., “Bilimler Tarihi Açısından Bugünün Türkiye’sine Bakış”. İslam Bilimler Tarihi Üzerine Konferanslar içinde, ed. Zeynep Berktaş-Tuççe İnceoğlu, İstanbul: Timaş Yayınları, 2012.
- Sezgin, F., “İslam Bilim Tarihi Üzerine Tespitler ve Oryentalist Tezler”, Söyleşi: Sefer Turan, Bilim Tarihi Sohbetleri içinde, ed. Cüneyt Dalkıran, İstanbul: Timaş Yayınları, 2014.
- Sezgin, F., “İslam Kültür Dünyasının İlimler Tarihindeki Yeri”, İslamiyat Dergisi, 7/2, 2004.
- Sezgin, F., “İslam’ın Bilimler Tarihindeki Yaratıcı Yerine Bir Bakış”, Adam Akademi, 1, 2011.
- Sezgin, F., İslamda Bilim ve Teknik 1, İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür A.Ş. Yayınları, 2008.
- Toner, J., Homeros’un Türkleri, İstanbul: Tarih ve Kuram Yayınları, 2015.
- Yavuz, H. “Oryantalizm Üzerine Bir ‘Giriş’ Denemesi”, Marife/Oryantalizm, 2/3, (2002), 53-63.
- Yılmaz, M., “Tanzîmât Döneminde Avrupamerkezciliğe Bir Karşı Çıkış: Ahmed Cevdet Paşa”, Akademik Bakış Dergisi, 56, (2016), 388.